

CONSTITUIREA ROMANIEI MARI

Contextul intern si international

Cauzele primului razboi mondial trebuie cautate in secolul al XIX – lea, cand din statele mici ce aparținusera înainte unor tari, s-au format state noi. Cele mai insemnate din noile state nationale, ca Germania si Italia, incercau sa-si intareasca pozitiile cu toate mijloacele posibile, fata de Rusia, Franta, Marea Britanie, Imperiul Austro-Ungar, din Centrul Europei si Imperiul Otoman – in decadere. Tari mici ca Belgia nu au facut fata si s-au declarat neutre.

Pana in 1914, marile puteri s-au concentrat in doua aliante opuse. Pe o parte a baricadei se aflau Puterile Centrale, in frunte cu Germania si imperiul Austro-Ungar. La inceput si Italia se afla de aceasta parte, dar cu trecerea timpului legaturile s-au racit, insa s-au itarit relatiile de apropiere cu Bulgaria si cu Turcia. De partea cealalta se aflau Franta si Rusia, Marea Britanie nefiind angajata in totalitate in acest conflict, fiind simpatizantul lor.

Punctele tari si slabe ale organizarii sociale, politice si militare ale tarilor aliate au avut un rol esential in desfasurarea conflictelor ulterioare. Germania devenise cea mai mare putere militara a Europei. Tendinta ei de a sparge suprematia navala a Marii Britanii a produs tensiuni mari intre cele doua tari. Imperiul Austro-Ungar era caracterizat de nemulțumirea si de agitatia nationalitatilor, tinute cu greu intr-un stat unitar.

Insa razboiul a izbucnit in Europa de Est, in Balcani. Acest teritoriu apartinea initial Imperiului Otoman, dar retragerea turcilor a cauzat un vid de putere, pentru acapararea caruia concureau Italia si Imperiul Austr-o – Ungar. In 1908 Imperiul Austro-Ungar ocupa Bosnia Hertegovina. Aceasta masura i-a iritat in mod profund atat pe sarii localnici, cat si Regatul Sarb invecinat. Aliatul traditional al Serbiei, Rusia, a protestat, dar nu era pregatit pentru acordarea unui ajutor militar. Situatiia din regiune era supertensionata, cand in 28 iunie 1914 studentul nationalist sarb Gavrilo Princip l-a asasinat pe mostenitorul tronului austriac Franz Ferdinand si pe sotia acestuia.

In urma asasinatului evenimentele se precipita. Monarhia inversunata acuza pentru asasinat Regatul Sarb, pe care il ataca in 28 iulie. Peste doua zile Rusia mobilizeaza in ajutorul sariilor o armata de circa 1,2 milioane de militari. Germania someaza Rusia sa-si retraga trupele in 24 de ore, in caz contrar ii declara razboi. Rusia refuza ultimatumul si Germania se tine de promisiune. Franta primeste si ea declaratiia de razboi a Germaniei in data de 3 august, ea fiind aliata Rusiei. Conform planului Schlieffen, Franta trebuia invadata inainte ca Rusia sa fie gata de razboi, altfel Germania trebuia sa lupte pe doua fronturi, atat pe est cat si pe vest.

Linia fortificata de pe granita Franceza se putea ocoli prin Belgia. Dar cum ea se declarase neutra si nu permitea trecerea trupelor germane pe teritoriul sau, in 4 august este invadata de Germania. Deoarece Marea Britanie garanta neutralitatea Belgiei, ea declara razboi in aceeasi zi Germaniei. Nu trecusera nici cinci saptamani de la asasinat si toata Europa se afla in Razboi. In noiembrie intra in razboi si Turcia de partea Puterilor Centrale.

Armata germana cu un efectiv de 1,5 milioane de oameni, parea de nestavilit. I-a infrant pe francezi pe toata lungimea frontului de vest, in 31 august la Mons faramiteaza corpul expeditiionar britanic, cu un efectiv de doar 70.000 mii de oameni, in septembrie insa, in lupta de la Marne sunt opriti de catre francezi. Fiecare dintre partile beligerante se stabileste pe pozitiile cucerite si construiesc cate o retea de transee, care sunt separate intre ele doar de o fasie ingusta de pamant, „pamantul nimanui”. Transeele se intind pe o lungime de 700 km in nordul Frantei, de la Canalul Manecii pana in Elvetia.

Pana la urma razboiul din transee de pe frontul de vest, a durat patru ani. Luptele durau luni intregi, in cazul unor „mari brese” combatantii mureau cu zecile de mii intr-o singura zi. Rezultatul a fost cucerirea unei fasi de cativa metri de pamant. Pana la sfarsitul razboiului, pe acest front, nici una dintre parti nu a reusit o inaintare de mai mult de 65 de km.

Prin atacarea fortaretei Verdun, de o importanta strategica deosebita, in februarie 1916, germanii vroiau sa dea Frantei „lovitura de gratie”. Au murit mii de soldati din ambele tabere, dar Verdunul va ramane in mana francezilor. In lupta depusa pe raul Somme, in cursul atacului britanic, inca in prima zi au murit 60 de mii de oameni. Marile pierderi aproape ca au lasat fara combatanti armata voluntara engleza

In acest timp se duceau lupte grele si pe frontul de est. In lupta cu rusii, armata austro-ungara a sucombat si germanii au trebuit sa transfere aici o armata mai mare decat cea planificata initial. Al doilea front, de care se temeau atat de mult la inceputul razboiului, a devenit o realitate. Dar in 1914 cu victoriile de la Tannenberg si de la lacurile Mazur, apoi invadarea Poloniei, aflata sub suveranitatea Rusiei, au dobandit pe neasteptate mari victorii asupra Rusiei. In acelasi an Bulgaria intra in razboi de partea Germaniei si armata formata din trupe bulgaresti si germane ocupa cu rapiditate Serbia. Trupele austriece nu au avut prea mult succes pe frontul balcanic si cel de est, dar fata de Italia, care in 1915 a trecut de partea Antantei, au reputerat o serie de succese. In 1916 si Romania a intrat in razboi de partea Antantei, dar germanii, intr-o campanie scurta si executata impecabil, au invadat o mare parte a tarii obtinand o sursa importanta de titei.

UNIREA TRANSILVANIEI CU ROMANIA

În Transilvania, lupta pentru realizarea unirii cu patria-mamă a tins să se radicalizeze o dată cu debutul primei conflagrații mondiale. Contactele cu cercurile oficiale de la București s-au intensificat, iar Liga pentru unitatea politică a tuturor românilor a desfășurat o vie activitate în sprijinul idealului național. Intrarea trupelor române în Transilvania, în vara lui 1916, a fost salutăată cu entuziasm de către români. Numeroși tineri au căutat să se înroleze în armata română. După retragerea unităților militare, urmare a necesităților campaniei de la sudul Dunării, autoritățile maghiare au dezlănțuit o campanie de reprimare a mișcării naționale românești. S-au făcut rechiziții, internări în lagăre, s-a trecut la arestarea unor lideri politici, a fost suspendată presa românească, au fost închise și desființate școli confesionale și elementare ale românilor. Mulți români au fost înrolați cu forța în armata austro-ungară. În aceste condiții grele au avut loc, în ciuda interdicțiilor pronunțate de guvernul Tisza, acțiuni sociale și de protest, între 1916 și 1918, pe Valea Jiului, la Cluj, Oradea, Brașov, Timișoara. În condițiile înfrângerilor de pe front și a adâncirii crizei dualismului austro-ungar s-au produs, la finele anului 1917 și în 1918, demonstrații de stradă și agitații în unitățile militare. La 1 octombrie 1917 a reapărut ziarul "Adevărul". În ianuarie și în iunie 1918 au avut loc, în întreg Imperiul, puternice greve generale.

În același timp, s-a desfășurat în străinătate, pe diferite căi, o vastă propagandă pentru susținerea cauzei unității tuturor românilor, deoarece mai existau, încă, mulți oameni politici occidentali, în S.U.A. și Marea Britanie, care cereau menținerea Austro-Ungariei. Au acționat în acest sens, în Franța, Anglia, S.U.A., Italia, Suedia, între alții, Take Ionescu, Simion Mândrescu, Ioan Ursu, Constantin Angelescu, Vasile Lucaciu, V. Stoica. S-au publicat articole de presă și cărți, au avut loc conferințe și manifestații, s-au făcut intervenții în parlamente, s-au obținut audiențe pe lângă mari oameni politici. La 8 aprilie 1918 a avut loc la Roma, Congresul popoarelor asuprite din Imperiul Austro-Ungar, la care au participat din partea românilor Simion Mândrescu, dr. Nicolae Lupu, D. Drăghicescu, G.G. Mironescu. S-a decis, astfel, continuarea luptei comune a popoarelor asuprite din dubla monarhie. La 3 octombrie 1918 s-a constituit la Paris, sub președinția lui Take Ionescu, Consiliul Național al Unității Românești, care publica ziarul "La Roumanie".

În toamna anului 1918, în condițiile prăbușirii structurilor puterii imperiale, s-a desfășurat în Transilvania un puternic proces revoluționar, cu colaborarea tuturor forțelor sociale reprezentând populația românească. Și-a reluat, astfel, activitatea Partidul Național Român. Comitetul său executiv reunit la Oradea a adoptat, la 29 septembrie/12 octombrie 1918, o declarație ce proclama "independența națiunii române" din cadrul dublei monarhii. În același timp, au fost reluate și intensificate contactele cu Partidul Social Democrat. La 3/16 octombrie 1918, împăratul Carol I a făcut ultima încercare de a salva monarhia aflată în plină dezagregare. El a lansat manifestul "Către

popoarele mele credincioase", în care propunea federalizarea Austro-Ungariei. Drept răspuns, deputatul român Alexandru Vaida-Voevod a citit în parlamentul maghiar Declarația de independență a populației românești din Transilvania. S-au desfășurat, de asemenea, numeroase acțiuni pentru pace, pentru respectarea drepturilor și libertăților democratice, pentru realizarea unirii cu România.

Treptat, puterea locală a fost preluată de Consiliile românești, denumite Sfaturi, care au dispus de sprijinul militar al populației românești prin intermediul gărzilor românești. Ele au organizat rezistența împotriva oricăror provocări ale fostelor autorități maghiare. La 30 octombrie/12 noiembrie 1918 s-a constituit Consiliul Național Român Central (C.N.R.) din care au făcut parte șase reprezentanți ai Partidului Național Român - Teodor Mihaly, Vasile Goldiș, Aurel Vlad, Alexandru Vaida-Voevod, Ștefan Cicio-Pop, A. Lazâr și șase ai Partidului Social Democrat - Ioan Flueraș, Basil Surdu, Iosif Renoiu, Tiron Albani, Enea Grapini, Iosif Jumanca. El a avut sediul la Arad și a devenit organul central al luptei românilor pentru unire.

Ulterior, el a luat denumirea de Marele Sfat al Națiunii din Transilvania și Ungaria. La 9/22 noiembrie 1918, Consiliul Național Român Central a anunțat guvernul de la Budapesta că a preluat puterea deplină în Transilvania. Între 13-15 noiembrie 1918 au avut loc, la Arad, tratative între reprezentanții Consiliului Național și cei ai guvernului Tisza. Ele au eșuat însă datorită poziției reticente a delegației conduse de Károlyi. Trecându-se la preluarea puterii administrative și politice locale în Transilvania, s-a hotărât să se supună aprobării populare documentele unității naționale în cadrul unei mari adunări, la Alba-Iulia.

Adunarea națională de la Alba-Iulia a avut loc la 18 noiembrie/1 decembrie 1918. Ea a reunit peste 1228 delegați aleși și peste 100000 oameni veniți din toate colțurile Transilvaniei pentru a consfinți, în mod liber de orice constrângere, hotărârea de unire cu patria-mamă. Adunarea a fost deschisă de Gheorghe Pop de Băsești. Într-o atmosferă de puternic entuziasm popular, prin glasul lui Vasile Goldiș, Marea Adunare Națională a proclamat unirea "acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânșii cu România". Rezoluția Unirii prevedea înfăptuirea unui regim democratic în România. A doua zi s-au ales organele provizorii ale puterii de stat, și anume, Marele Sfat Național care a jucat rol de for legislativ, condus de Gheorghe Pop de Băsești, și Consiliul Dirigent, prezidat de Iuliu Maniu și format din 15 membri. Actul de la Alba-Iulia a consfințit pe vecie, prin votul maselor, înfăptuirea Marii Uniri.

Unirea a fost salutată și recunoscută de naționalitățile din Transilvania. La 8 ianuarie 1919, Comitetul Central Săsesc a recunoscut, la Mediaș, actul de la 1 decembrie 1918. În același sens, s-au pronunțat reprezentanții populației evreiești (ianuarie 1919), Congresul șvabilor la Timișoara (august 1919), Consiliul Național Maghiar de la Târgu Mureș. Poziția cercurilor democratice maghiare fusese exprimată încă de la finele anului 1918. Într-un manifest din 3 noiembrie 1918 se sublinia că: "Față de națiunile surori nu avem nici o pretenție. Și noi ne considerăm o națiune reînnoită, o forță acum eliberată pe ruinele monarhiei. Ne trezim ușurați la conștiința faptului că nu mai suntem forțați să fim stâlpii asuprii. Să trăim unullangă altul în pace...". Refuzul autorităților maghiare de a recunoaște însă hotărârea de unire a românilor și Consiliul Dirigent, permanentele amenințări proferate de Bela Kun la adresa României reîntregite, ca și atacurile armatei maghiare împotriva românilor din Transilvania, au impus participarea armatei române la campania din 1919. După o ofensivă în Transilvania și pe Tisa, în august 1919, armata română, înfrângând forțele maghiare, a pătruns în Budapesta.

CONSECINTELE MARII UNIRI

Intre anii 1918- 1921 a avut loc in Romania o ampla reforma agrara, in urma careia au fost impropietariti si 206.265 de cetateni romani apartinand minoritatilor nationale, dintre acestia 46.069 fiind maghiari. Cu prilejul aplicarii acestei reforme, s-a creat o alta problema, cea a "optantilor", adica cei aproximativ 260 de mari proprietari din Transilvania care au optat pentru cetatenia maghiara si care, conform legii agrare din Romania, au fost expropriati. Acestia au acuzat statul roman ca i-a expropriat doar pentru ca erau maghiari si au cerut sa fie exceptati de la aplicarea legii. Partidul Maghiar, sustinut de guvernul de la Budapesta, a desfasurat o ampla campanie in strainatate in problema optantilor, sustinind ca guvernul roman nu respecta prevederile Tratatului minoritatilor si pe cele ale Tratatului de la Trianon. Aceasta chestiune a ajuns si la Societatea Natiunilor si la Curtea Internationala de Justitie de la Haga. De fapt, sub pretextul acestei probleme a optantilor, Partidul Maghiar si guvernul de la Budapesta incercau sa acrediteze pe plan international ideea ca exista o "problema a Transilvaniei", ramasa nerezolvata de Tratatul de la Trianon. Timp de sapte ani, Romania a fost confruntata cu aceasta problema a optantilor maghiari, a caror cauza a fost aparata de guvernul Ungariei.

Odata cu realizarea Unirii de la 1918, limba romana devenea limba oficiala a noului stat creat. Daca insusirea limbii romane de catre celelate minoritati nu a constituit o problema, a existat totusi o rezistenta din partea unor functionari de etnie maghiara care au refuzat sa-si insuseasca si sa foloseasca limba romana. Daca inainte de 1918 in Transilvania nu exista nici o scoala cu limba de predare romana intretinuta de statul ungar, dupa aceasta data statul roman si-a asumat sarcina de a sustine financiar toate scolile de stat cu predare in limbile minoritatilor nationale.

In 1920, Universitatea maghiara din Cluj a devenit universitate romaneasca, continuand sa fie frecventata de un numar mare de studenti apartinand minoritatilor nationale. Unele dintre nemulțumiri era legata de "romanizarea" Universitatii maghiare din Cluj, dar si de incetarea activitatii unor scoli de stat in limba maghiara, ca si la lipsa de sprijin material din partea statului. in ciuda acestor divergente, viata culturala si sociala a maghiarilor din Romania decurgea relativ normal. Spre exemplu, in 1922 existau 144 de publicatii in limba maghiara (numarul lor va fi de 192 in 1929) si circa zece teatre. Numarul scolilor primare depasea 560. Tot in acea perioada au primit autorizatie de functionare si 10 teatre maghiare.

Al doilea razboi mondial avea sa tulbure intreaga Europa. in 1940, in urma Dictatului de la Viena, Transilvania de nord era cedata Ungariei. Pe acest teritoriu, conform recensamantului din anul 1941, traiau circa 2,5 milioane de oameni, dintre care 52,1 la suta erau maghiari si 41,5 la suta romani. in schimb, pe portiunea din Transilvania care a mai ramas Romaniei se aflau circa o jumatate de milion de etnici maghiari.